

Adri Duivesteijn, directeur Ned. Architectuur Instituut:

'De bebouwing van de IJ-oeveren kan een fantastische uitbreiding van de stad worden met de allure van Berlages Plan-Zuid'

Heemschut hoeft de komende jaren niet stil te zitten. In alle regio's zijn grootschalige plannen in of bij stadscentra in voorbereiding, of ze worden al uitgevoerd. Grootste zorgenkind voor monumentenbeschermers is het IJ-oevers project in Amsterdam, dat het stadsgezicht ingrijpend zal wijzigen.

De mening van *Adri Duivesteijn* over deze ontwikkelingen is in dubbel opzicht interessant. Niet alleen is hij directeur van het *Nederlands Architectuur Instituut* in Rotterdam, maar ook was hij destijds als wethouder uitermate betrokken bij de stedenbouwkundige ontwikkeling van Den Haag. Hij vocht er menig robbertje uit. Een interview.

Zijn ontspannen gelaatsuitdrukking verandert iets als je *Den Haag* aanroert. Hij heeft er als wethouder destijds veel meegemaakt, durfde te pleiten vóór architectonische kwaliteit, keek naar méér dan aantallen en bedragen en of je je auto wel kwijt kunt. *Adri Duivesteijn* is nu optimistisch gestemd over de ontwikkeling van de stad:

'Mensen zullen nog verbaasd staan over Den Haag, over de kwaliteit die daar tot stand komt. Den Haag is een bewijs hoe je het oude heel goed kunt combineren met het nieuwe. Het beleid heeft het ambitieniveau ongelofelijk opgeschroefd en de stad accepteerde niet dat er gebouwd wordt om het bouwen. Er zijn in Den Haag heel veel plannen de prullenbak in gegaan, gewoon omdat ze geen niveau hadden. Ik zou daar een boek over kunnen samenstellen!'

Goed, dat is Den Haag, waar de binnenstad wel een opkikker kon gebruiken, waar risico's genomen moesten worden. Maar wie huivert

niet een beetje bij de gedachte dat weergaloze gezichten op een reeks Amsterdamse torens en grachtenpanden, vanaf het IJ, vanuit de trein, vanuit Amsterdam-Noord, worden aangevuld met een stuk of wat moderne bouwsels? En bij de gezichten op moderne torens à la Nederlandsche Bank vanuit de binnenstad zelf...? Velen zijn mordicus tegen de 'megalomane' manier waarop Amsterdam bezig is, en zien überhaupt niet in waarom aan de waterkant van alles gebouwd moet worden.

Niet imiteren

Maar *Duivesteijn* ziet juist een kans voor Amsterdam:

'De bebouwing van de *IJ-oeveren* zou een fantastische uitbreiding van de stad kunnen zijn met de allure van het *plan-Berlage* voor Amsterdam-Zuid. Het is heel goed mogelijk om van de IJ-oeveren iets bijzonders te maken wat ook een relatie heeft met het historische Amsterdam.' Toch maakt ook hij zich zorgen over het uiteindelijke resultaat van de

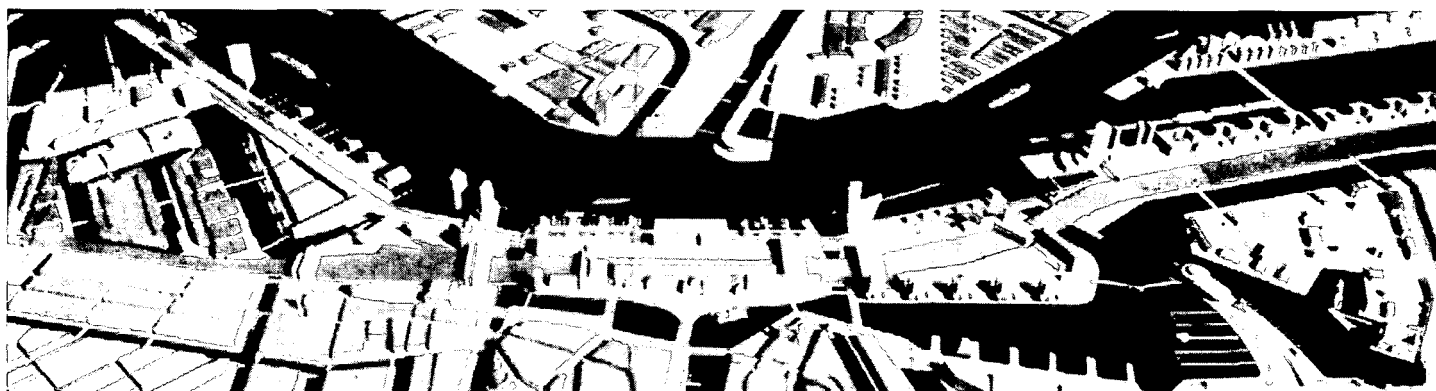

Adri Duivesteijn

plannen. 'Mijn belangrijkste zorg is dat we beelden overnemen uit andere wereldsteden, zoals *Toronto* en *Londen*, zodat anonieme nieuwbouw ontstaat. Het risico dat de IJ-oeveren straks vol staan met gebouwen die ook heel makkelijk in Rotterdam neergezet kunnen worden. We moeten onderzoeken hoe de nieuwbouw uniek en specifiek Amsterdams kan worden; nieuwbouw die je niet overal aantreft.

De pas aan de IJ-oeveren gebouwde Kamer van Koophandel is in dat opzicht echt een mislukking. Dat zoiets toegestaan wordt! En het *Wagon-Lits-hotel*, dat nu verrijst, is van een soort dat overal in de wereld neergezet wordt.'

Maquette IJ-oeversplan in Amsterdam

'Mijn kritiek richt zich niet zozeer op de expansie van stadscentra, maar op de platvloersheid en de oppervlakkigheid waarmee ontwikkelingen gestimuleerd worden. Daar zit de pijn! Een heleboel mensen zijn niet bang voor uitbreiding op zich, maar zijn bang dat ze zich met die uitbreiding niet kunnen identificeren. Mensen zijn niet per definitie ongelukkig met nieuwe gebouwen. Het NMB-gebouw werd heel snel door iedereen geaccepteerd en als een karakteristiek gebouw ervaren.'

Maar de Amsterdamse binnenstad is zo'n mooi en gaaf geheel, dat tref je bijna nergens aan. Bebouw je de IJ-oeveren volgens de huidige plannen, dan krijg je vanaf vele plaatsen een totaal ander gezicht op de stad. U vindt niet dat het stadsgezicht hoe dan ook beschermd moet blijven?

'Integendeel. Volgens dat standpunt mag je bijvoorbeeld niet aan het Louvre komen en zou de briljante uitbreiding in de vorm van een piramide niet gerealiseerd zijn. Terwijl het Louvre met deze ingreep een meerwaarde van deze tijd heeft gekregen. Een ander voorbeeld. Cahen heeft voor het Rijks Oudheidkundig Bodeminstituut in Amersfoort een weliswaar ongelofelijk modern bouwplan ontworpen, maar met zoveel zorg voor detail en met zo'n volstrekt eigen identiteit, dat het op geen enkele manier detoneert. Sterker nog, de stad gaat erop vooruit.'

Heel veel mensen kunnen eenvoudig niet geloven dat het in Amsterdam hoogwaardige architectuur wordt. Op grond van de eerste aanzetten kun je dat ook niet verwachten. Jaren geleden heb ik een Amsterdamse wethouder horen zeggen, dat hij zich niet met de esthetische aspecten van bouwplannen bezig houdt.

'Dat is voor mij onbegrijpelijk. Een stadsbestuurder is geen technisch bestuurder. Daar heeft een stad geen behoefte aan. Zeker een stadsbestuurder voor ruimtelijke ordening, stadsvernieuwing, volkshuisvesting of monumentenzorg moet opvattingen over architectuur hebben. Hij hoeft niet per se de architecten aan te wijzen, maar wel kunnen onderscheiden welke plannen hoogwaardig zijn. Het Kamer van Koophandel-gebouw zou door een bestuurder tegengehouden moeten worden. Het liefst in een vroeg stadium, maar een bestuurder zou ook de moed moeten hebben om te zeggen: graag de KvK op die plek, maar het is onaanvaardbaar dat het beeld van Amsterdam op die manier aangetast wordt.'

Hert kantoor van het Rijks Oudheidkundig Bodeminstituut te Amersfoort

Hoogbouw

Adri Duivesteijn is niet bang. Hij deinst niet terug voor drastische ingrepen in de binnenstad. Mits ze aan de hoogste kwaliteitseisen voldoen. Hoogbouw bijvoorbeeld is geen taboe voor hem:

'Ik ben niet zo bang voor een hoog gebouw. De *Tour Montparnasse* in Parijs is als manifestatie, als 'landmark', een aanwinst in de binnenstad, zij het niet op het niveau van de begane grond. Een stad kan dat hebben! Wij in Nederland bezitten zo weinig van dergelijke voorbeelden, dat een regressief klimaat snel om zich heen grijpt. Mensen geloven gewoon niet dat hoogbouw positief kan werken. Dat leidt tot een conservatieve houding, die de vooruitgang blokkeert.'

Vindt u het aanstellen van een supervisor zoals prof. Dijkstra een voldoende waarborg voor hoge architectonische kwaliteit?

'Een wethouder moet verstand van architectuur hebben. Moet in ieder geval in staat zijn heel goede mensen aan te trekken. Een supervisor kan een middel zijn. Maar uiteindelijk gaat het altijd om hele simpele beslissingen: wie gaat het stedenbouwkundige plan maken? Welke persoon gaat een gebouw ontwerpen? Ik ken geen voorbeeld van een altijd slechte architect, die ineens een heel goed gebouw maakt. Wel zijn er goede architecten die soms minder goede gebouwen maken. Hoe dan ook: de architectenkeuze is heel fundamenteel. En juist dat is vaak een zwak punt. Men kijkt naar architec-

ten die meegaand zijn, coöperatief, die niet echt een stijlopvatting hebben. en dan heb je al bij voorbaat verloren. Daar gaan de meeste plannen fout.'

'Dijkstra is een heel gewetensvolle architect en een heel inspirerende rijksbouwmeester geweest. De aanstelling van Dijkstra tot supervisor is een waarborg voor het realiseren van kwaliteit. Maar een supervisor adviseert slechts. De echte waarborg is: welke architecten gaan aan de IJ-oeveren aan de slag? Als die nieuwe financieringsmaatschappij een goed ambitieniveau heeft kan Amsterdam heel ver komen.'

Coenen of Koolhaas

'Voor de bebouwing van de IJ-oeveren moet je bedenken, dat er op dit moment heel weinig architecten zijn die echt heel grote masterplannen aankunnen. Die de ontwikkeling van een paar kilometer onder controle kunnen krijgen, ook qua architectuur. Een voorbeeld in Den Haag maakt duidelijk wat ik bedoel. Daar wordt midden in de Schilderswijk de Vaillantlaan gesloopt, een straat van ruim 1 kilometer lang. Jo Coenen is er als stedenbouwkundig en architectonisch supervisor op gezet. Hij bepaalt het beeld van de hele straat. Hij zal garant moeten staan dat over een lengte van 1 kilometer een bepaalde architectuur overeind blijft. Op die manier voorkom je incidentenwerk: hier een gebouwtje, daar een gebouwtje. Een stedenbouwkundige/architectonisch supervisor, die als verantwoordelijk architect een heel grote zeggenschap heeft in de totale vormgeving van zo'n gebied, kan in dit geval een oplossing zijn die werkt.

In Coenen zou u voor de IJ-oeveren vertrouwen hebben?

'Voor de IJ-oeveren moet je mijn inziens een keuze maken tussen een architect als Koolhaas en een architect als Coenen. Zij representeren twee totaal verschillende richtingen. Maar allebei kunnen ze veel kwaliteit aan de stad toevoegen. Een stadsbestuur zou eigenlijk een opvatting moeten hebben over de richting in de architectuur die zij voorstaat. Zoals de socialisten zich in de 20er jaren identificeerden met Berlage en De Klerk, omdat ze via hun architectuur een bepaalde waardigheid in het bestaan van mensen wilden realiseren.

Moet de nieuwe architectuur rond de IJ-oeveren horizontale of juist verticale lijnen benadrukken?

'Kan allebei. Koolhaas zou eerder geneigd zijn verticale lijnen te bena-

drukken, Coenen zou waarschijnlijk de hele kade willen structureren. Het gekke is, mensen hebben het steeds over bouwhoogte. In ongehoorlijk veel bestemmingsplannen wordt bepaald dat de bouwhoogte niet meer dan zoveel meter mag zijn. Vaak ingegeven vanuit de angst dat het nieuwe slecht is. Het gevolg is dat nieuwe invullingen in bestaande bebouwing vaak zo karakterloos zijn. Met allerlei schijn-aanpassingen wordt heel stiekem ongeloflijke schade aan de stad toegebracht.

Het lijkt mij fantastisch om hoog te wonen aan de IJ-oeveren! Het is toch een unieke locatie. Nee, de discussie over bouwhoogte is een verkeerde discussie. In Nijmegen is de invulling van de benedenstad wel heel vakbekwaam gebeurd, het is zeker geen voorbeeld van armoedig bouwen. Maar het is ook een regressieve invulling geworden. Met trachtte aan te sluiten bij wat vroeger de stad eventueel had kunnen zijn. Maar een project, dat in schijn-oudheid wordt opgetrokken, is absoluut dood, het leeft niet! De Katerstraat in Den Haag, tussen Boekhorststraat en Paviljoensgracht, heeft een heel moderne bebouwing gekregen. Maar de straat is nu een oase in de wijk, van dezelfde betekenis als een heel oud hofje.'

Zonder overgang vraagt hij mijn aandacht voor zijn schrijftafel. Heel modern, met zijn blad van glas en stalen frame, maar wat een niveau! Bevat alleen datgene wat strikt noodzakelijk is, de esthetische ervaring zit hier geheel in het functionele.

'Wat Amersfoort doet met Kattenbroek', gaat hij verder, 'is een heel serieuze poging om een nieuwe wijk te maken door het aanstellen van een stedenbouwkundige met een uitgesproken opvatting. Of het een succes wordt weten we niet, wel dat het niet de bekende standaard-rijtjeshuizen oplevert. Persoonlijk vermoed ik dat er een heel karakteristiek gebied ontstaat.'

Vandenhove

'Ik ben niet zo pessimistisch. In Den Haag is bewezen, dat er heel mooi gebouwd kan worden, dank zij interventie van het gemeentebestuur of andere personen met een groot engagement. In de Van Hogendorpstraat bij het Hollandsch Spoor bijvoorbeeld wordt op dit moment een project van Charles Vandenhove opgeleverd. Dat zal Heemschut zeker aanspreken want het is een regelrechte verwijzing naar het neo-classicisme, zij het op een heel hedendaagse manier; een heel erg mooi plan en perfect uitgevoerd. Vanden-

hove is er zelf ook zeer tevreden over.

Koolhaas realiseert in Lille een compleet TGV-station met kantoor- en woongebouwen en een congrescentrum. Een heel grote ingreep onder zijn verantwoordelijkheid, waarbij architecten zijn geselecteerd die stuk voor stuk op wereldniveau staan. Jo Coenen is met woningbouwprojecten in Maastricht op hetzelfde niveau bezig. Daar komen geen Kammer van Koophandel-achtige gebouwen!'

Wat vindt u van Koolhaas' gebouw Byzantium bij het Vondelpark?

'Dat gebouw overleeft! Er is een stukje identiteit aan de stad toegevoegd, je kunt het beeld van Byzantium bijna fotografisch oproepen. Daarnaast staat het afgrijselijke Marriott-hotel, echt een drama, gezichtsloos. Waar het om gaat is of een gebouw overleeft, autonome waarde heeft, men hoeft het natuurlijk niet eens te zijn over alles wat gebouwd wordt.'

Exposities

T/m 2 november: *Boerderijen in Nederland*. Plaats: Veluws Museum 'Nairac' te Barneveld. Open di t/m vr. van 10-12.30 en 13.30-17 uur. zat. van 12-17 uur.

T/m 2 november: *Archiefschatten, 1000 jaar in honderd stukken*. (van brieven Willem de Zwijger tot de bouwtekeningen van Berlage). In de Nieuwe Kerk te Amsterdam. Open ma t/m zo van 11-17 uur.

T/m 3 november: *Nieuwbouw Bonnefantenmuseum*, een ontwerp van Aldo Rossi. Plaats: Bonnefantenmuseum, Dominikanerplein 5 Maastricht. Open di t/m vr 10-17 uur; za en zo 11-17 uur.

T/m 23 november: *Saenredam en de architectuurschilders van de 17de eeuw*. De ontwikkeling van de architectuurschilderkunst. In Museum Boymans van Beuningen, Matheneserlaan 18 Rotterdam. Open di t/m za 10-17 uur; do tot 22 uur; zo 11-17 uur.

Van 9 november t/m 27 december: *Archeologisch bodemonderzoek rond complex uitgeverij Kok te Kampen*. In Sted. Museum Kampen. Open di t/m za van 11-12.30 en van 13.30-17 uur.

Vanaf half november *expositie over stadsparken* o.m. van J.D. en L.P. Zocher. Plaats: Ned. Architectuur Instituut, Rotterdam.